

7. Чучка П. Прізвища закарпатських українців. Істирико-етимолгічний словник / Чучка П. - Л.: Світ, 2005. - 702 с.

8. [http://uktdic.appspot.com/?q= %D1%87%D1%83%D1%82%D0%B8](http://uktdic.appspot.com/?q=%D1%87%D1%83%D1%82%D0%B8)

УДК 37:811.111'243

Філологічні науки

ГЕОКУЛЬТУРНІ ПРОСТОРИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА ІВАНА БАБИЧА

Король Л.Л.,

*к. пед. н., доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Анотація: *Статтю присвячено представникові української школи художнього перекладу, педагогові – Іванові Бабичу. Окреслюються геокультурні простори Франції та України, які слугували вагомими чинниками формування мовної особистості митця художнього перекладу. Простежено, що уродженець Франції І. Бабич як людина європейської культури, був поширювачем її засадничих цінностей в Україні. Воднораз Іван Трохимович пропагував національну культуру, вкраїнське слово на терені франкомовних країн. Два геокультурні простори зумовили специфічну функцію міжкультурного посередництва, в контексті якої належить розглядати його мовну особистість та літературний доробок.*

Ключові слова: *Іван Бабич; геокультурний простір; мовна особистість перекладача; українська школа перекладу.*

Кінець 80-х рр. ХХ ст. увиразнився таким міждисциплінарним напрямом, як лінгвістична персонологія. Новий контекст вивчення мови як антропосистеми прикував увагу науковців до проблеми мовної особистості (М. Алефіренко, В. Виноградов, Ю. Караулов, В. Карасик, О. Леонт'єв, В. Нерознак, О. Сиротиніна та ін.) й уможливив визначення базового поняття: «Мовна особистість – поєднання в особі мовця його мовної компетенції,

прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо підходить до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі» [1, с. 92–93].

За спостереженнями В. Маслова, зміст мовної особистості складають такі компоненти: 1) ціннісний, світоглядний, тобто система цінностей; 2) культурологічний – рівень оволодіння культурою як засіб підвищення інтересу до мови; 3) особистісний, або те індивідуальне, що властиве кожній людині [2, с. 81].

У наукових студіюваннях усталилося зацікавлення мовною особистістю перекладача як «людиною в мові» [3, с. 26], а також вагомістю функції, котру виконують перекладачі як речники міжлітературних узаємин для суспільства загалом та для українського суспільства – зокрема [4, с. 11]. Відтак детермінантами мовної особистості перекладача визначили біографію, геокультурний простір, соціальні функції, котрі чинять безпосередній вплив на перекладача як культурного посередника [4, с. 12].

Метою нашого дослідження ставимо висвітлення формування мовної особистості Івана Бабича, становлення його світоглядних пріоритетів, детермінованих двома геокультурними просторами – французьким та українським.

Зауважимо, що людина як частина соціуму перебуває в певному геокультурному середовищі природних, соціальних, мовних, етнокультурних та інших обставин, які в той чи той спосіб розкривають умови буття та впливають на її розвиток, забезпечуючи внутрішню цілісність, самоідентичність. У сучасному етнокультурознавстві сукупність зазначених чинників номінується як «геокультурний простір функціонування національної культури» [5]. За І. Мурзіною, «культурологічний зріз» дає змогу зрозуміти унікальність певного регіону й інтегрованість у культурний простір країни і світу, відкрити особливості виформуваного тут типу особистості, способів комунікації, форм духовного освоєння світу [6, с. 62].

Геокультурний чинник, доглибно вкорінений у мовні, культурні, релігійні засади, у специфіку регіональної ідентичности, розглядаємо як першооснову формування мовної особистости.

Досліджуючи феномен мовної особистости, Є. Бакушева метафорично порівняла його з «вузликом», який у процесі спільної діяльності зав'язується у стосунках між членами певної етнокультурної спільноти. Основним засобом перетворення індивіда в мовну особистість учена назвала соціалізацію як єдність трьох аспектів: процесу включення людини у соціальні відносини, внаслідок чого мовна особистість постає уособленням культурно-історичного знання всього суспільства; активної мовленнєво-розумової діяльності за нормами й еталонами, властивими етномовній культурі; засвоєння законів соціальної психології народу [7, с. 92].

Екстраполювавши наведені вище твердження на біографію відомого перекладача і педагога, члена Спілки письменників України Івана Бабича, відзначаємо факт бінарности геокультурних просторів: для уродженця Франції стала серйозним викликом неочікувана зміна етнокультурного середовища, коли батьки прийняли рішення переїхати на постійне проживання в Україну.

ВиPLEкана в кращих традиціях французької культури мовна особистість юнака, формувалася на благодатному ґрунті вроджених когнітивних здібностей, креативности, вправно відшліфовувалася родинним вихованням, освітою в таких престижних закладах, як приватна початкова школа (м. Париж), середня школа (м. Осер), коледж “Classique et Modern” (м. Жуаньє), Університет Бургундії (м. Діжон).

Діалог культур був невід'ємною ознакою французького періоду життя. У краї свого дитинства й отрочтва Жан, окрім французької, досконало опанував німецьку, польську, англійську, латину, розумів носіїв чеської, болгарської, сербської мов [8, с. 28].

Прикметно, що особливий вплив на емоційну сферу та, як виявилось, на подальшу долю мав учитель літератури Жан П'юсан [8, с. 12]. Осібним чинником впливу на Бабичеву мовну особистість слугувало те, що наставник-філолог заронив

у душу свого тезки надзвичайну чутливість до краси слова, виховував ціннісне ставлення до поезій та прозових творів, бажання пізнавати літературні світи.

Захоплення літературою, а також родинні пріоритети трудового виховання (Жан допомагав батькові вести родинний бізнес, тож у полях та виноградниках фермерського господарства хлопець працював опліч із представниками багатьох європейських країн) приохочували до вивчення мов. Геокультурному просторові Франції майбутній перекладач завдячував глибокими знаннями іноземних мов, європейського лінгвокультурного обширу, залюбленістю у світову та французьку літератури, в природу й традиції Бургундії, у красназвччі мандрівки та різноманітні музичні фестивалі.

По приїзді в Україну внутрішнє культурне опертя давало прагнення до розвитку, до успішної самореалізації в географічно й етнічно новому соціумі. На Полтавщині, у селищі Карлівка, Жан Бабич почав вивчати українську літературну мову та місцеву говірку, багато читав, навчаючись у вечірній школі, а потім у Карлівському ремісничому училищі, обдумував шанси зреалізуватися на філологічному поприщі. Важливою подією в біографії французького українця став дебют у галузі технічного перекладу (1951 р.), адже надихнув перекладача-початківця на вступ до Московського університету імені Патріса Лумумби.

Крім соціалізації, особливістю перших років перебування І. Бабича в Україні було пізнання української культури, крайових звичаїв, що згодом посприяло усвідомленню персональної місії – доносити рясне літературне багатство до франкомовної читацької спільноти.

Опинившись волею долі на лінії зімкнення двох геокультурних просторів, франкомовний бакалавр природничих наук оволодів українською та російською мовами, отримав університетський диплом про вищу освіту. 1960-го року карлівський учитель із відзнакою закінчив Харківський педагогічний інститут іноземних мов та продовжив трудову діяльність на посаді старшого викладача Полтавського

державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (1964–1989 рр.) [9, с. 145–146].

У Полтаві І. Бабич прилучився до літературної творчості – опублікував декілька перекладів оповідань у журналі «Всесвіт», а від часу виходу друком франкомовної версії роману А. Головка (1974 р.) занурився в літературно-перекладацьку діяльність.

Явищем культурного життя у франкомовних країнах стали переклади творів Р. Братуня, І. Вільде, В. Винниченка, Остапа Вишні, О. Гончара, Є. Гуцала, Ю. Дольд-Михайлика, Н. Забіли, П. Загребельного, М. Ірчана, Г. Квітки-Основ'яненка, В. Козаченка, І. Микитенка, Ю. Мушкетика, П. Панча, О. Слісаренка, Ю. Смолича, Б. Сушинського, І. Франка, Ю. Щербака, інших представників українського красномовства.

Рясний творчий доробок І. Бабича підтверджує тезу про міжкультурне посередництво перекладачів у непрості часи, коли носії рецепції знаходилися по різні боки «залізної завіси» [4, с. 10], у різних геокультурних вимірах.

Свою ерудованість, обізнаність із реаліями рідної Франції, з культурними зацікавленнями потенційного франкомовного читача, любов до мови, трепетну пам'ять про країну, де збігли дитинство й роки дорослішання, майстер слова утілив у значущий перекладацький результат, що віддзеркалює дуальний вплив французького й українського геокультурних просторів на мовну особистість митця. Важливий коментар про це зробив теоретик перекладознавства і літературний критик Я. Кравець: «На особливу пошану заслуговує тандем полтавця І. Бабича, киянина К. Шиманського та львів'янки Ж. Максимович, якому стало до снаги зламати багаторічну монополію московських видавництв, що довгий час друкували переклади класиків національних літератур республік колишнього Радянського Союзу в інтерпретуваннях не з оригіналу, а з його російського перекладу» [10, с. 187].

Підсумовуючи викладене, ствердимо: мовна особистість Івана Бабича виформовувалась як особистість міжкультурна.

Засобами мови, освіти і самоосвіти, професійною діяльністю, а головне, – перекладацьким доробком вона сполучила культури Франції й України, а отже, інтегрувала відмінні геокультурні простори у середовище сталого розвитку.

Література:

1. Єрмоленко С., Бибик С., Годор О. Мовна особистість. *Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*. К : Либідь, 2001. С. 92–93.

2. Маслова В. А. Лингвокультурология : монография. М. : Академия, 2001. 208 с.

3. Бенвенист Э. Общая лингвистика / под ред. Ю. С. Степанова. Москва : Прогресс, 1974. 446 с.

4. Іваницька М. Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах : монографія. Чернівці : Книги–ХХІ, 2015. 604 с.

5. Геокультурний простір функціонування національної культури. *Енциклопедія етнокультурознавства. Поянтіно-термінологічний інструментарій, концептуальні підходи* / за ред. Ю. Римаренко. Ч. І. К. : [б. в.], 2000, С. 77.

6. Мурзина И. Я. Методологические аспекты изучения региональной культуры. Социс. 2004. № 2. С. 60–65.

7. Бакушева Е. М. Социолингвистика и анализ речевого поведения мужчины и женщины в современном обществе. Рязань, 1992. 234 с.

8. Король Л. Л., Кришталь Н. А, Черчата Л. М. Слово про Івана Трохимовича Бабича : історико-біограф. нарис. Полтава : РВВ ПНТУ, 2010. 64 с.

9. Король Л. Педагогічні вершини у життєсвіті Івана Бабича. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 14. С. 145–151.

10. Кравець Я. Слово про перекладацький шлях Жінет Максимович. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови*. 2014. Вип. 22. С. 186–197.